

Обшалов Сергій Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент,

декан факультету № 3

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ТАКТИЧНОЇ КОМБІНАЦІЇ (ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ АСПЕКТ)

Успішному провадженню слідства, а саме – якісному проведенню оперативно-розшукових заходів, НСРД, окремих слідчих (розшукових) дій (СРД), сприяють засоби оперативно-розшукової та криміналістичної тактики. Засоби криміналістичної тактики – це, власне, знаряддя праці, за допомогою яких слідчий (оперуповноважений) вирішує тактичні завдання досудового розслідування. До засобів криміналістичної тактики у науковій літературі більшість вчених традиційно відносять: тактичний прийом; тактичну комбінацію; тактичну операцію; тактичну рекомендацію; тактичне рішення. Вказані засоби криміналістичної тактики не є процесуальними. Втім, ці засоби розроблені на основі досягнень науки і узагальнення матеріалів оперативно-розшукової та слідчої практики, що дозволяє слідчому ефективно, з меншою витратою сил, засобів та часу проводити СРД, НСРД та оперативно-розшукові заходи. Під час розслідування злочинів перед слідчим може виникнути ситуація, коли для вирішення завдань кримінального судочинства використання тактичного прийому або тактичної рекомендації є недостатнім. За такої ситуації виникає необхідність проведення тактичних комбінацій чи тактичних операцій. На сьогодні у сучасній криміналістичній тактиці використовуються поняття «тактична комбінація» і «тактична операція», визначення яких має дискусійний характер. Відповідно до тлумачного словника, комбінація – сполучення, поєднання або розташування чогонебудь у певному порядку; система прийомів для здійснення складного, хитромудрого плану або задуму для здійснення якоїсь мети.

До визначення зазначених категорій у науковій літературі вчені підходять по-різному. Так, на думку однієї групи вчених (П.Д. Біленчук, В.І. Перкін), тактична комбінація являє собою зумовлене слідчою ситуацією певне поєднання тактичних прийомів у межах однієї СРД для вирішення конкретного завдання розслідування [1, с. 9]. У даному визначенні автори зазначають, що тактична комбінація складається з декількох тактичних прийомів, які проводяться в рамках однієї СРД. Друга група вчених (А.П. Рєзван, М.В. Субботіна) під тактичною комбінацією розуміє поєднання тактичних прийомів в рамках однієї або декількох СРД [2, с. 7]. На відміну від першої групи вчених, у даному визначенні автори вказують, що тактичні прийоми можуть застосовуватися як у межах однієї, так і декількох СРД. Третя група вчених (В.В. Агафонов, О.Г. Філіппов)

зазначає, що тактичною комбінацією є поєднання певних СРД, які проводяться під час досудового розслідування з метою вирішення конкретного вузлового завдання [3, с. 84]. На думку четвертої групи вчених (Р.С. Белкін, В.П. Лавров) під тактичною комбінацією слід розуміти певне поєднання тактичних прийомів чи СРД та інших заходів, що має на меті вирішити конкретне завдання розслідування та зумовлене цією метою і слідчою ситуацією [4, с. 14].

Узагальнюючи погляди вчених (усіх чотирьох груп), можна дійти висновків, що усі вони «тактичну комбінацію» розглядають як окремих засіб криміналістичної (оперативно-розшукової) тактики, окрему криміналістичну категорію. Розглядаючи комбінацію у структурному плані, можна вказати, що, як і тактична операція, вона складається з певних елементів. Однак головна відмінність між ними полягає у складності цих елементів.

До визначення структури тактичної комбінації у науковій літературі вчені підходять неоднозначно. Так, В. Я. Колдін зазначає, що комбінація, до змісту якої, поруч з СРД, входять оперативно-розшукові заходи, називається тактичною операцією [5, с. 155].

Можна погодитися з М.В. Салтевським, який вказує, що у тактичній операції елементами слугують СРД, оперативно-розшукові процедури, організаційні заходи, тобто різнопорядкові тактичні засоби. Структура тактичної комбінації включає систему однопорядкових засобів, головним чином, прийомів криміналістичної і оперативно-розшукової тактики. Тому тактична комбінація реалізується в ході однієї СРД [6, с. 308]. Таку позицію займає і В.К. Весельський, зазначаючи, що поєднання тактичних прийомів (тактична комбінація) можливе тільки в рамках однієї СРД [7].

Тактична комбінація має просту структуру, тоді як тактична операція складається з багатоходових операцій, дій та прийомів. Деякі, виділені в криміналістичній тактиці тактичні прийоми, у зв'язку з їх складним комплексним характером правильніше було б віднести до тактичних комбінацій. М.В. Салтевський висвітлює такі тактичні операції «Викриття неправдивого свідка», «Створення в допитуваного установки поінформованості слідчого», «Демонстрація поінформованості слідчого», «Комбінації: бар'єр, виклик, раптовість, відволікання уваги», зазначаючи, що вони здійснюються в ході кількох СРД [6, с. 308]. З такою позицією можна погодитися частково, оскільки запропоновані операції можна провести в межах одного прийому. Так, «Демонстрацію поінформованості слідчого» можна здійснити завдяки одному прийому – «Висвітлення ймовірного розвитку злочинної події». Якщо використання прийому є недостатнім, то слідчий може використати низку прийомів: «Оголошення частини показань співучасників злочину», «Демонстрація доказів» та ін.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що до основних ознак тактичної комбінації можна віднести таке: тактична комбінація здійснюється в рамках одного кримінального провадження; тактична

комбінація являє собою поєднання тактичних прийомів; метою тактичної комбінації є вирішення конкретного завдання досудового розслідування; під час тактичної комбінації можуть застосовуватися СРД, НСРД та оперативно-розшукові заходи.

Отже, під тактичною комбінацією слід розуміти певне поєднання тактичних прийомів, СРД, НСРД, ОРЗ та інших заходів для вирішення конкретного завдання, що зумовлене слідчою ситуацією на певному етапі досудового розслідування.

До основних завдань тактичної комбінації можна віднести:

- подолання конфліктної ситуації, що виникла на певному етапі досудового розслідування;
- створення умов, необхідних для якісного і результативного проведення НСРД або слідчої (розшукової) дії;
- запобігання (подолання) протидії досудовому розслідуванню;
- викриття допитуваного у неправді;
- забезпечення таємниці слідства;
- інший тактичний вплив на слідчу ситуацію з метою її вирішення, зміни або використання.

Тактичні комбінації поділяються на прості (елементарні) і складні. Перша – полягає в поєднанні тактичних прийомів, які здійснюються в рамках однієї слідчої (розшукової) дії, наприклад, слідчого огляду, допиту, обшуку, пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту, тому має назву простої. Складною є тактична комбінація, що складається з певного поєднання тактичних прийомів, слідчих (розшукових) дій, НСРД, ОРЗ та інших заходів у межах одного кримінального провадження. Ці дії можуть бути як однойменними, так і різнойменними.

Деякі автори виділяють окремо оперативно-тактичні комбінації, які являють собою поєднання слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів і проводяться з метою вирішення конкретної ситуації [8, с. 29; 9, с. 122].

Список використаних джерел:

1. Біленчук П. Д. Тактичні прийоми, тактичні комбінації та тактичні операції в розслідуванні злочинів : навч. посібник / П. Д. Біленчук, В. І. Перкін. – К. : Українська академія внутр. справ, 1996. 32 с.
2. Криміналістика : тактика, організація и методика расследования преступлений : учебник / под ред. Резвана А. П., Субботиной М. В., Харченко Ю. В. – Волгоград : ВА МВД России, 2000. 224 с.
3. Агафонов В. В. Криміналістика : пособие для сдачи экзамена / В. В. Агафонов, А. Г. Филиппов. – 5-е изд., испр. – М. : Юрайт-Издат, 2006. 224 с.
4. Криміналістика : в 2 т. / под ред. профессором Р. С. Белкина, В. П. Лаврова, И. М. Лузгина. – М., 1988. Т. 2. 454 с.
5. Криміналістика социалистических стран / под ред. В. Я. Колдина. – М. : Юрид. лит., 1986. 512 с.
6. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. 588 с., 32 іл.
7. Криміналістика : мультимедійний підручник / В. І. Перкін, П. Д. Біленчук, В. К. Весельський, В. Б. Шкільний, Ю. Б. Комаринська. – К., 2008.
8. Шульга Л. В. Криміналістика : учеб. пособие / Л. В. Шульга. – М. : Московский гос. ун-тет экономики, статистики и информатики, 2003. 75 с.
9. Скригонюк М. І. Криміналістика : підруч. / М. І. Скригонюк. – К. : Атіка, 2005. 496 с.